

PAPA FRANJO, MEDIJSKI I DOKTRINARNI REVOLUCIONAR? IZMEĐU MEDIJSKE PERCEPCIJE I ZBILJE¹

Ivica Šola

Odsjek za kulturu, medije i menadžment
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
ivica.sola68@gmail.com

UDK: 070.431.4Franciscus,papa:616.89-008.442.36:27-423.77:272/273
272-732.2Franciscus:659.443/.446

272-732.2Franciscus,Ivan Pavao II.,BenediktXVI:659.443/.446

<https://doi.org/10.34075/cs.57.s1.4>

Pregledni rad

Rad zaprimljen 8/2022.

Sažetak

Zbog progrediranja svijeta kao simulakruma, kao kopije za koju ne postoji original, u Francuskoj se rodila ideja za jedan novi medijski proizvod. Radi se o bivšim novinarima Libérationa koji su željeli utemeljiti novi tip novinarstva i nazvali ga slow journalism. On kreće „u rat” protiv „vijesti bez memorije”, vijesti koje konzumiramo, ali ih ne promišljamo, ne produbljujemo, ne analiziramo, pa, u krajnjem smislu, i ne razumijemo, ma koliko se činile jasnima i preciznima. Na tom tragu u ovom radu propitujemo medijske izjave i geste pape Franje u kontekstu „vijesti bez memorije”, nastojeći vidjeti je li to što papa Franjo govori ili čini, od pitanja homoseksualaca, brige za sirotinju, pastorala rastavljenih i ponovno vjenčanih, odnosa prema medijima te drugih tema, nešto „revolucionarno” i „novo”, što njegovi prethodnici nisu na svoj način činili i govorili.

Ključne riječi: *Simulakrum, distorzija, mediji, papa Franjo*

¹ Ovaj je članak dio knjige koja je trebala izaći u povodu pete obljetnice pontifikata aktualnog pape pod naslovom „Papa Franjo, pet godina kontroverzi”, u izdanju Naklade Pavičić. Autor ovog članak ipak je odustao od izdavanja knjige procjenjujući da ne bi polučila puno dobrog, a ne bi ništa ni promijenila. Iz tog se razloga u članku svi pristupi internetskim stranicama, osim u zaključku, odnose na 2017., godinu kada je neobjavljena knjiga nastajala.

UVOD

U djelu *Slika bez svijeta – ikonoklazam suvremene umjetnosti* Žarko Paić, među inim, definira suvremenu umjetnost temeljenu na virtualnosti i videoinstalaciji kao umjetnost koja odražava pojavu bez biti, privide i konstrukte.² Analogno tome virtualizacija cjelokupne zbilje, ponajprije medijska, dovodi do nelagode u kojoj percepcija i stvarnost brišu granice, pri se čemu realno i konstruirano homologiziraju do te mjere da privid koji prethodi pojavama i sam postaje pojava. To je proces koji je Jean Baudrillard³ nazvao hiperrealnošću, simulakrumom.

Odnos zbilje i percepcije, zbilje i privida nije, doduše, problematika koja je nastupila eksplozijom tehnologije i medijske industrije⁴, no u ovim novim uvjetima jednako ga valja propitivati.

U ovom radu taj odnos propitat ćemo kroz fenomen pape Franje i njegove medijske slike. Polazeći od odnosa i medijskih izjava pape Franje o homoseksualcima, siromasima i Crkvi, pastoralu rastavljenih i ponovno vjenčanih, ulozi žene u Crkvi te drugim temama, komparativnom i kvalitativnom metodom (analiza sadržaja kroz analizu dva slučaja, 2.2, poglavito 2.3) propitat ćemo radi li se o papi koji izgovara nešto „revolucionarno novo” na paradigmi odnosa zbilje i percepcije. Metodom analize medijskog sadržaja te dijakronijskom i sinkronijskom metodom propitat ćemo također je li aktualni papa uistinu, kako ga se kolokvijalno zove, „medijski revolucionar” u odnosu na prethodnike. U prvom dijelu dajemo kratak osvrt na odnos papa prema medijima i medijskoj tehnologiji u 19., 20. i 21. stoljeću. U drugom dijelu, na temelju dva primjera, imenovanja pape Franje osobom godine te izjavama o nekim gorućim temama Katoličke Crkve, ukazujemo da medijska slika pape Franje o tim pitanjima nije tolika „novost” kako se percipira. U zaključku se pak osvrćemo na projekt nazvan *slow journalism*, koji stoji nasuprot dominantnom novinarstvu, obilježenom brzinom, u smislu potrebe da se u medijskoj agendi objave bude prvi, što samo po sebi znači površnost i zaborav koji proizvodi sadržaj bez memorije. To je temeljni problem na koji upozorava *slow journalism*. Dodajmo kako je

² Žarko PAIĆ: *Slika bez svijeta – ikonoklazam suvremene umjetnosti*, Litteris, Zagreb, 2006.

³ Jean BAUDRILLARD: *Simulakrumi i simulacija*, Naklada Društva arhitekata, građevinara i geodeta, Karlovac 2001.

⁴ Od Platona do Schopenhauera i dalje ova se problematika provlači učestalo kroz povijest zapadne misli.

problem brzine i imperativ „biti prvi”, koji medijski sadržaj čini sve površnijim, primjenjiv ne samo na religijske fenomene poput pape Franje nego i na mnoge društvene fenomene u cjelini.⁵

1. PAPA FRANJO I ODNOS PAPA PREMA MEDIJIMA U BLIŽOJ POVIJESTI

Kao i o papi Franji, koji je unio „revoluciju” u odnosu prema medijima, tako se i o Ivanu Pavlu II. govorilo kao o „medijskom papi”, koji je u tom smislu unio također neku vrstu revolucije, diskontinuiteta, u Katoličku Crkvu u odnosu prema medijima.

Ivan Pavao II. bio je, kao čovjek teatra i markantne pojave, nesumnjivo veliki komunikator, otvoren masovnim medijima i sukladnoj tehnologiji. No Wojtyła je, kao i Franjo, ipak tek jedan od papa velikih komunikatora, jer je svaki papa bio otvoren prema dominantnom mediju ili medijima svoga doba.⁶ U vrijeme tzv. antimodernizma i papa koji su bili sumnjičavi prema progresu, posebno nakon Prvoga vatikanskog sabora, isti antiprogresistički pape uvode u Italiji najnovije tehnološka dostignuća, poglavito tipografiju, te u Subiacu otvaraju tiskaru u svrhu pokretanja tiskanih medija, raznih tiskovina i knjiga. Pio IX. je papa - u 19. smo stoljeću - koji se prvi dao fotografirati, te je tako autentično lice pape, onkraj rijetkih i nepreciznih portreta s umjetničkim interpretacijama, učinio prvi put javno vidljivim. Svatko je od tada, tko nije osobno nazočio u Rimu audijencijama ili liturgijama, u novinama mogao vidjeti kako papa doista izgleda. Potom, na poticaj istih „antimodernističkih” papa, don Ivan Bosco pokreće prvi popularni, veoma tiražni almanah, pod nazivom *Il galantuomo*. Don Alberione, utemeljitelj Paolina, na istome tragu pokreće najtiražnije talijanske novine i tjednike, kao i filmsku produkciju svjetske nosivosti. Pio XII., ratni papa, sve svoje najvažnije intervente izrekao je putem radija, tadašnjeg dominantnog medija. Pavao VI. odmah je po pojavi prihvatio televiziju učinivši je nezaobilaznim dijelom svoje komunikacije. Ivan Pavao II., dakle, kao i Franjo, samo je dio te tradicije, tog kontinuiteta u kojem Crkva, polazeći od vlastitog poslanja i evangelizacije, ima pozitivan stav prema medijima.⁷

⁵ Diego FUSARO: *Essere senza tempo. Accelerazione della storia e della vita*, Bompiani, Milano 2010.

⁶ Usp. Jerko VALKOVIĆ: *Crkva i Svijet medija*, Zagreb, 2013. Valković donosi povijesni pregled na koji se ovdje oslanjamo i sažimljemo. Autor ovog članka bio je recenzent citirane knjige Jerka Valkovića.

⁷ Usp. <http://www.osservatoreromano.va/it/news/se-lintervistato-e-il-papa> (pristupljeno 12. 12. 2017.).

Kada je Ratzinger postao papa, prvo što su mu prognozirali bilo je da će ostati u sjeni svojega prethodnika, upravo zbog Wojtyła „imidža“ medijskog pape, vrsnog komunikatora. Ostanemo li na razini percepcije, posebno u Hrvatskoj, kojoj je Wojtyła zbog specifične povijesne uloge na poseban način drag, onda bi se možda tako moglo i reći. Ostavivši po strani neke navodne nespretnosti u komunikaciji, od Regensburga i kritike islama (što je, na kraju, iz današnje perspektive i terorističkih napada po cijeloj Europi bio zapravo proročki govor) do rehabilitacije lefebrevaca, kada se pogledaju činjenice, Benedikt XVI. učinio je korak više od samog Ivana Pavla II. u pogledu otvorenosti prema elektroničkim medijima. Osim platforme *Youtube* na kojoj je za Ratzingera Vatikan napravio vlastitu domenu, želimo skrenuti pozornost na odnos prema još uvijek veoma utjecajnom mediju, televiziji.⁸ Naime, i jedan i drugi papa, i Wojtyła i Ratzinger, intervjuje su objavljivali u obliku knjiga, dok je Ratzinger prvi papa koji je dao televizijski intervju uoči Uskrsa, kada je odgovarao na pitanja vjernika pred TV-kamerama. Wojtyła se toga suzdržao. Vittorio Messori, njegov ondašnji neformalni savjetnik za medije, pripovijedao je kako je papa Wojtyła jedno ljeto u Castelgandolfu trebao dati prvi TV-intervju, u trajanju od jednoga sata. Kamere su već bile spremne, režiser Pupi Avati samo što nije započeo sa snimanjem, no Wojtyła je odustao. Messori tvrdi kako se Papa u zadnji čas priklonio mišljenju da bi pristajanjem na TV-intervju bio sveden na opinion makera (stavotvorca), kakvih je na tisuće u medijskom prostoru, a vjernicima nije potreban još jedan *opinion maker* ili medijski posvudašnjik među mnoštvom postojećih, nego im je potreban učitelj, koji govori s autoritetom.⁹ Forma televizijskog intervjuja nosi sa sobom opasnost desublimacije koja bi papu svela na komentatora dnevnih događaja ili religijskog „opinionista“ (stavotvorca). Tako je snimanje u zadnji čas otkazano. Ratzinger je za svojega mandata, za razliku od Wojtyły, prvi put to ipak učinio, napravivši katehezu u obliku televizijskog intervjuja. Dakle, istina je da je Wojtyła bio veliki komunikator i veliki papa, no teško je verificirati kako su pape prije Drugog vatikanskog, pa tako i Ratzinger nakon njega, korak unazad. Dapače, radi se o kontinuitetu, afirmativnom odnosu prema medijima svih papa, pri čemu je karakter pojedinog pape ono što čini razliku, a ne odnos prema medijima kao takav.

⁸ Usp. Giovanni SARTORI: *Homo videns. Televisione e post – pensiero*. Laterza, Bari, 2000.

⁹ Usp. <http://www.ilgiornale.it/news/vi-racconto-mio-marito-messori.html> (pristupljeno 4. 2. 2017.).

2. PAPA FRANJO, PERCEPCIJA I ZBILJA. DVA PRIMJERA.

2.1. Pitanje sredstva i svrhe, mediji kao filter realnosti.

Svaki je papa, dakle, u zadnja tri stoljeća imao afirmativan odnos prema dominantnim medijima svoga doba, a ne samo papa Franjo. No jedno je afirmativan odnos prema medijima, a drugo je medijizacija vjere, uklapanje vjerskog sadržaja u društvo spektakla, „medijske transupstancijalizacije” vjerskog sadržaja, kako je Derrida nazvao proces medijskog rastakanja vjere¹⁰, gdje se otajstvenost pretvara u medijski „event” među mnoštvom drugih događaja, a Petrova služba, logikom iste spektakularizacije zbilje, ne promatra se kao služba, već kroz „personality” samog pape, dakle, logikom „celebrity kulture”. Pogrešno je vrednovati odnos papa i medija po kriteriju pop zvijezda ili „celebrity kulture”, polazeći od njihovog „personality”, jer je papinstvo ponajprije i poglavito služba, institucija, u kojoj su osobnost i stil samog pape bitni, ali ipak sekundarni.

Ovoj napasti već su podlegli politički vođe u kontekstu društva spektakla. No kad je navještaj u pitanju, mediji su sredstvo, a ne svrha. Zato je važno da se ne zamijene sredstvo i svrha, a mediji su sredstvo. Zakonik kanonskog prava kaže kako je vrhovna norma prema kojoj se Crkva ravna „spasenje duša”,¹¹ tako da i završava tim člankom, kanonom 1752, koji jasno kaže kako spasenje duša „u Crkvi mora uvijek biti vrhovni zakon”, te su sva sredstva u tom evangelizacijskom smislu dobrodošla, pa i sredstva društvenog komuniciranja.

I drugi relevantni crkveni dokumenti koji se bave odnosom medija i Crkve, poput *Redemptoris missio*, ukazuju na isti problem i normu te otvaraju daljnju problematiku, problematiku religijskog jezika i (samo)shvaćanja te medija kao specifične vrste jezika i tehnike: „U našim danima masmedije nije dovoljno samo rabiti za navještanje kršćanske poruke, nego samu poruku treba ugraditi u tu 'novu kulturu' koju stvara suvremena komunikacija. To je složeno pitanje jer se ta nova kultura rađa iz same činjenice da postaje novi način priopćivanja, s novim jezicima, novim tehnikama i novim psihološkim ponašanjem, prije nego li iz samog sadržaja.”¹² Upravo

¹⁰ Usp. Jacques DERRIDA: *Soprattutto niente giornalisti. Quel che il Signore disse ad Abramo*. Roma, 2006.

¹¹ ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, Glas Koncila, Zagreb, 1988.

¹² IVAN PAVAO II.: *Redemptoris missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*. Zagreb, 1991., br. 37.

posljednje riječi kako se ta „nova kultura” razvija više zahvaljujući tehnikama negoli sadržaju, citirani dokument, osim što upućuje na McLuhanovu „medij je poruka”, poziva da promislimo problematiku koja se krije u komuniciranju istina vjere. Odnosno, da se izbjegne napast, koja se nerijetko događa, da se masmediji pretvore u svrhu, a istina u sredstvo, odnosno da masmedijska forma i tehnologija više zamrače nego što prenose istinu. Tako je globalna vijest bila da je Benedikt XVI. otvorio kanal na *Youtubeu*, te je prava vijest bio *Youtube*, odnosno medij, a ne sadržaj koji se ondje prenosi.

Kada se u procesu navještaja upadne u zamku zamjene svrhe i sredstava, a medij je sredstvo koje po svojoj naravi (što i sama etimologija kaže) i ne može prenijeti cjelokupnu zbilju, već iz nje prikazati bitno; kada se bitno pak reducira na zabavno ili podložno lakšem privlačenju publike traži skandalozno ili navodno do tada neviđeno i nedogođeno, kao u slučaju pape Franje, onda stvarnost biva zamijenjena percepcijom, vijestima bez konteksta i memorije, ukazujući na percepciju i zbilju. Naime, mediji nisu realnost, već „filtrar realnosti”, kako upozorava Dariusz Gronowski: „Predstavljanje realnosti u konkretnom mediju ima učinak ‘prevođenja’ realnosti u jezik konkretnog medija. Zato možemo reći da su mediji filtrar realnosti... Stoga se u procesu medijske komunikacije stvarnost po naravi distorzira... distorzija može bi namjerna, nenamjerna, ideološka ili marketinška.”¹³

Za potrebe ovog rada izdvojit ćemo dva paradigmatična primjera.

2.2. Prvi primjer: Papa Franjo kao osoba godine

Na naslovnici časopisa *Times* su se kao osobe godine, što je opće mjesto, pojavljivali mnogi ljudi, od Hitlera do Homeinija. To govori koliko je nezahvalno, bez potrebne vremenske distance, donositi sud o ljudima bez dostatnog odmaka koji omogućuje temeljitije vrednovanje. Pa i o papi Franji. Od Nobelove nagrade pa do drugih prestižnih nagrada i imenovanja, motivi su često dnevnopolitički, nošeni isprepletenim interesima koji nemaju veze s meritumom. Ne smatramo nužno da je izbor pape Franje za osobu godine od strane prestižnog časopisa pogrešan, ali mislimo da je nezaslužan, da je stjecaj različitih okolnosti koje su ga nametnule, jer u tom trenutku svijet nije imao lidera koji bi imao značajniju nosivost. Izbor pape Franje za osobu godine problematičan je na istovjetan način

¹³ Dariusz GRONOWSKI: *Introduzione alla teoria della comunicazione*, EDUSC, Roma 2000., 125-127.

kao i Nobelova nagrada Baracku Obami, koju ju je dobio „preventivno”, a da još ništa konkretno nije bio napravio, kao i papa Franjo 2013., čim je stupio na dužnost. U slučaju Obame, koji nekoliko mjeseci nakon preuzimanja dužnosti dobiva Nobelovu nagradu za mir, odluka se obrazlagala time da je popravio imidž Sjedinjenih Američkih Država u svijetu ili time što je prvi crnac Afroamerikanac u Bijeloj kući (za njegove administracije zapaljeno je tzv. „arapsko proljeće”, počevši s napadom na Libiju). A za papu Franju je, da ga se proglasi osobom godine, bilo dovoljno to što je bio prvi papa Latinoamerikanac. Za usporedbu, prije pape Franje istu naslovnicu časopisa *Time* su kao osobe godine krasile fotografije još dvojice papa, Ivana XXIII. i Ivana Pavla II. Za razliku od pape Franje, oni su na naslovnicu kao osobe godine došli nakon konkretnih rezultata. Ivan XXIII. pokrenuo je jednu od najvećih obnova u povijesti Crkve općenito, Drugi vatikanski sabor, odigrao ključne mirovne uloge i posredovanja u vrijeme hladnog rata bremenitog nuklearnom prijetnjom, e da bi na naslovnicu došao ne samo pred kraj pontifikata već i pred kraj života, kada su se mogli jasno vidjeti i vrjednovati njegov lik i djelo. Ivan Pavao II., pak, na istu je naslovnicu došao 1994. godine, nakon šesnaest godina pontifikata, kada je odigrao jednu od važnijih uloga u povijesnim procesima koji su doveli do pada Berlinskog zida, intenzivirao međureligijski dijalog u Asizu, kao nitko do tada, u cilju doprinosa svjetskom miru, postavši papa putnik koji ljudima ide „na noge” pa ga zbog jednostavnosti i skromnosti prozvaše i „župnikom svijeta”. Za razliku od njih, a slično kao Obama u politici pri dodjeli Nobela, papa Franjo je u vrijeme proglašenja „osobom godine” bio tek devet mjeseci na Petrovoj stolici, učinio je mnoge medijski spektakularne geste, već u prvom pojavljivanju pozdravio je okupljeno mnoštvo s „dobra večer”, unio je drugačiji komunikacijski stil, pa je proglašen i komunikatorom godine, no od njegovih konkretnih, reformskih poteza nije se tada bilo zbililo još ništa, pogotovo ne poteza na unutarcrkvenom planu, a ni imenovanja i smjene nekih ključnih ljudi Kurije nisu dali nikakav izniman prinos meritumu. Naprotiv. Zato, kao i u slučaju Obame i Nobela, tadašnje imenovanje pape Franje osobom godine također možemo shvatiti kao „preventivnu nagradu”, u nadi da mu se neće dogoditi ono što se dogodilo Obami, koji, prema mnogima, i nije opravdao titulu „kralja mira”, jer bitnog odmaka od dotadašnje ratoborne američke vanjske politike nije bilo.

Ono što je problem u kontekstu izbora pape Franje za osobu godine, za razliku od Ivana XXIII. i Ivana Pavla II., iza kojih su bile duge godine pontifikata i rezultati, što je distorzija zbilje, Franjo je u nedostatku konkretnih djela prosuđivan kriterijima koji su priklad-

niji za svijet šoubiznisa i PR kriterija, pa mu je u konkurenciji bila, među inima, i jedna dama, starleta, te je i papa prosuđivan pop-star kriterijima, jer je, eto, kao i Obama Americi, popravio „imidž Katoličke Crkve u svijetu”.

Shodno tome, ne želeći suprotstavljati Benedikta XVI. i Franju, jer je papinstvo prije svega služba, a ne „personality”, časopis *Time* bi, smatramo, bio bliže zbilji, a ne društvu spektakla i mediajskoj distorziji, da ih je obojicu proglasio osobama godine. Ratzingera, koji se odrekao moći i otvorio vrata Franji da istu moć dalje kršćanski relativizira, moć kao put služenja rubnome, ne samo spektakularnim medijskim gestama poput holivudskih zvijezda, već konkretnim reformama kojima je Ratzinger, od tzv. Vatikanske banke, preko Sinode do seksualnih skandala, dokumentima i pravilima već udario čvrsti temelj. Kako se pak papa Franjo odnosi prema tom temelju, nije za medijsku, već teološku analizu.

2.3. Drugi primjer: Neka goruća crkvena pitanja i stav papa prema njima

Jedna od metoda u istraživačkim seminarima na fakultetu, nalik Sokratovoj majeutici, su sugestivna pitanja (koja u pravosuđu nisu dopuštena),¹⁴ kojima je svrha, među inim, navesti studenta na željeni zaključak, simulirajući, na temelju uvriježene percepcije o nekom fenomenu ili osobi, sličnim ili istim postupkom/izjavom druge osobe, iako to nisu njegove riječi ili čini. Autor ovog članka u sklopu istraživačkog seminara o pontifikatu pape Franje u akademskoj godini 2014./15., iz kolegija Religija i kultura, na uzorku od 38 studenata donio je izjave Benedikta XVI. o nekim gorućim pitanjima Crkve,¹⁵ uz pitanje polaznicima kome bi ih pripisali.

Ovako je Papa govorio o homoseksualcima: „Žalosno je kada homoseksualne osobe postanu objekt nasilne mržnje, bilo u govo-
renju, bilo u djelovanju. Takvo ponašanje mora naići na žestoku osudu crkvenih pastira kad god se pojavi.” Ovako je Papa kritizirao svećenike: „Koliko još Krist treba patiti u Crkvi zbog grijeha svojih službenika! Koliko prljavštine u samoj Crkvi! Koliko umišljenosti i samodostatnosti među samim svećenicima! Koliko zloporaba Božje Riječi, koliko ispraznog kulta u kojem slavimo sebe, a ne Njega! Koliko malo vjere u tolikim praznim teorijama!” Ovako je Papa govo-

¹⁴ Richard M. PERLOFF: *The dynamics of persuasion. Communication and attitudes in the 21st century*, Lawrence Erlbaum Associates, New York, 2008.

¹⁵ tekstovi dostupni na: <http://papabenedettoxvitesti.blogspot.hr> (pristupljeno 2. 5. 2017.).

rio o „Vatikanskoj banci” (IOR) i onom dijelu mondene Crkve ogrezle u korupciju i materijalnom: „Samo slobodna od kuverti (s novcem), od materijalnih i političkih privilegija, Crkva se može bolje posvetiti cijelom svijetu na istinski kršćanski način, tek tada može uistinu biti otvorena svijetu, ne biti samodostatna.” Ovako je govorio o siromasima kao prioritetu Crkve: „Ako odbijamo dijeliti ono što imamo sa siromasima, sa onima na rubovima, onda naša vjera ništa ne vrijedi, onda slavimo lažnoga boga, Mamona.” Ovako je Papa govorio o ženi u Crkvi: „Izuzetno je važno, kako pod teološkim, tako i pod antropološkim vidom, da žena bude u središtu kršćanstva. Preko Marije i drugih žena u povijesti Crkve, ženski element je stavljen u središte kršćanske religije.” A ovo je manifest Papina liberalizma na koji konzervativci mogu samo škripati zubima: „Iznad pape, kao obvezujuće pretenzije crkvenog autoriteta, stoji savjest svakog pojedinca koja se treba slušati prije svega drugoga, pa ako je potrebno i protiv samih crkvenih autoriteta. Naglasak na pojedincu, čija je savjest vrhovno i zadnje sudište, savjest koja je posljednja instanca nad pretenzijama društvenih skupina među kojima je i Crkva, jest princip koji se suprotstavlja rastućim totalitarizmima.” A o Crkvi i svojoj ulozi ovako je govorio: „Crkva nije Crkva papa i gospodara svijeta, Crkva koja bi nas fascinirala svojom moći kako bi nas zaposjela, već Crkva trpećih, posljednjih, onih na rubu, koji su mjera naše vjere, naš ispit savjesti u zadaći u kojoj smo toliko puta zakazali!”

Od ukupnog broja studenata, iako su bili upozoreni da se radi o sugestivnim pitanjima, samo dvije studentice nisu navedene riječi pripisale papi Franji. Percepcija koju su mediji nekoliko godina stvarali o Franjioj kritici svećenika i Kurije, o ženama u Crkvi, stavu prema siromasima i drugim temama o kojima je Benedikt jednako otvoreno, jasno i kritički govorio, pokazala su se jačima od upozorenja profesora.

Shodno tome, jedna od „revolucionarnih novosti” pape Franje koja je bombastično odjeknula svijetom u kolovozu 2015. godine je i stav prema rastavljenima i ponovno vjenčanima. Ovako je „revolucionarno” zborio o toj temi uoči Sinode papa Franjo: „Te osobe nisu ekskomunicirane, niti trebaju biti tretirane kao takve: one su dio Crkve. One žive i razvijaju i dalje svoju pripadnost Kristu i Crkvi molitvom, slušanjem Božje riječi, pohađanjem liturgije, kršćanskim odgojem djece, s ljubavlju i u službi siromašnima, u zalaganju za pravdu i mir.”¹⁶

¹⁶ <https://www.monitor.hr/papa-otvoriti-vrata-za-ponovo-vjencane-katolike/> (pristupljeno 12. 11.. 2017.).

O kolikoj se „revolucionarnoj novosti” pape Franje u tom pogledu radilo, postaje jasno kada se uspoređi što je o istoj stvari davne 1981. godine rekao Ivan Pavao II: „Rastavljeni i ponovno vjenčani neka se ne promatraju odvojenim od Crkve, i mogu, trebaju, sudjelovati u njenom životu. Pozvani su slušati Riječ Božju, pohađati svetu misu, ustrajati u molitvi, te dati svoj doprinos karitativnom djelovanju i inicijativama zajednice u promicanju pravde, odgajajući djecu u kršćanskoj vjeri.”¹⁷

Ima li razlike između onoga što je Franjo rekao 2015. od onoga što je o istoj temi rekao Ivan Pavao Drugi prije više od tri desetljeća, godine 1981.? Vidljivo je da se, suprotno medijskoj percepciji, ne radi ni o čemu novom.

Slična medijska distorzija vezana je i uz metodologiju rada Sinode, kada je izviješteno: „Revolucija u Vatikanu, Papa Franjo mijenja stav Crkve po pitanju homoseksualaca, svim vjernicima po prvi put poslana anketa!”¹⁸ Ovako su jednoglasno svjetski i domaći mediji donijeli vijest vezanu za pripremu Biskupske sinode koja bi se u Vatikanu trebala održati o temi braka i obitelji, s „anketom” kao dokazom da Franjo demokratizira Crkvu, odnosno mijenja metodologiju rada Sinode. U jednom je trenutku autor članka posumnjao u vlastito znanje jer su ankete, oslušivanja glasa vjernika o zadanim temama, sastavni dio metodologije svih sinoda, pa i onih biskupskih. Tako sam na mjerodavno mjesto u Vatikanu 3. prosinca 2013. bivšem tajniku Sinode, nadbiskupu Eteroviću, poslao sljedeći novinarski upit, zbunjen tvrdnjama u svim medijima o „revoluciji prema homoseksualcima u Vatikanu i demokratizaciji crkve uvođenjem ankete”. Na moj upit: „Poštovani, je li istina da Sinoda, papa Franjo, anketu među vjernicima provodi prvi put?”, na što je stigao jasan odgovor nadbiskupa Eterovića: „Nije istina. Svaki dokument za raspravu ‘lineamenta’ završavao je pitanjima, uključujući i konkretne podatke o temama Sinode.” Ili, jednostavnije rečeno, anketiranje je uobičajena praksa Sinode kao takve, a takvo izraženo mišljenje vjernika, pa i u ovom slučaju, ima savjetodavni, a ne doktrinarni karakter.

Tako je udarna vijest ove Franjine „ekskluzive” bila ne Sinoda o braku i obitelji, nego homoseksualci, koji su bili tek jedna od mnoštva tema. Onda se zaključak nameće sam po sebi u obliku subli-

¹⁷ IVAN PAVAO II.: *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 2009. br. 84.

¹⁸ <https://www.vecernji.hr/vijesti/homoseksualci-i-ankete-zasto-na-lazi-graditivnost-902296> (pristupljeno 23. 2. 2014.).

mne poruke: Evo, i papa je došao pameti, stav prema *gay* brakovima i Crkva će promijeniti, već anketira vjernike prvi puta u povijesti.

Tako poznata Franjina izjava na početku pontifikata, dana u zrakoplovu, o istospolnim osobama koje treba poštivati („tko sam ja da sudim“), zaštitnička i solidarna, nije bila, osim za instituciju pape neobična stilski, ništa novo, jer ni jedan dokument Crkve ne osuđuje ni jednog čovjeka, pa ni homoseksualca, koji iskreno traži Boga. Tu je Katekizam Katoličke Crkve više nego jasan i „revolucionaran“ dok Franjo nije bio na Petrovoj stolici: „Nemali broj muškaraca i žena pokazuje duboke homoseksualne težnje. Ne biraju oni svoje homoseksualno stanje, ono za većinu njih predstavlja kušnju. Zato ih treba prihvaćati s poštivanjem, suosjećanjem i obazrivošću. Izbjegavat će se prema njima svaki znak nepravedne diskriminacije. Te su osobe pozvane da u svom životu ostvare Božju volju, i ako su kršćani, da sa žrtvom Gospodinova križa sjedine poteškoće koje mogu susresti uslijed svojega stanja.“¹⁹

Kako će se stav Crkve prema istospolnim parovima dalje razvijati, posebno nakon posljednjih događanja u Katoličkoj Crkvi u Njemačkoj, nije tema ove analize, koja je medijska, a ne moralnoteološka.

Iz navedenih primjera razvidno je da zbilja i percepcija kada je papa Franjo u pitanju u mnogočemu ne korespondiraju.

U tom smislu, dovoljno se prisjetiti njegova prvog pastoralnog poteza nakon preuzimanja službe, kad su naslovnice donijele kako je papa Franjo na Veliki četvrtak služio misu u maloljetničkom zatvoru i oprao noge pritvorenima.²⁰ No što je tu baš novo? Možda, opet, tek zaborav i kratko pamćenje u odsutnosti *slow journalism*a, vijesti bez memorije. Isto je učinio i Ivan XXIII., zatvore je posjećivao i Benedikt XVI., a Ivan Pavao II. i svojega zatvorenog, neuspjelog ubojicu, Ali Agcu. Ili, vijest, također s početka pontifikata, da papa Franjo ima željezni križ, kakva simbolika i poruka ostalima, pisalo se.²¹ Svakako je to bila snažna gesta i poruka, no Benedikt XVI., kako je autoru posvjedočio nadbiskup Nikola Eterović, tada tajnik Sinode, podijelio je nakon Sinode svim biskupima željezne biskupske križeve, kao i našem kardinalu Bozaniću, koji ga je nosio i prije „revolucionarne“ geste novoga pape Franje.

¹⁹ KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE. Zagreb 1994., br. 2358.

²⁰ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/Papa-Franjo-misu-na-Veliki-cetvrtak-odrazio-u-zatvoru-Oprao-i-poljubio-noge-maloljetnim-zatvorenima/669961.aspx> (pristupljeno 2. 10. 2017.).

²¹ <https://www.poslovni.hr/svijet/papa-odbio-zlatni-kriz-nosite-ga-vi-meni-jedobar-i-ovaj-zeljezni-234083> (pristupljeno 2. 10. 2017.).

ZAKLJUČAK: SLOW JOURNALISM

Zato je teško govoriti o papi Franji kao „neviđenoj novosti” u odnosu na prethodnike, treba govoriti o medijskoj slici svijeta, o nekoj vrsti simulakruma, hiperrealnosti.

Baš, među inim, i zbog progrediranja svijeta kao simulakruma, kao kopije za koju ne postoji original, u Francuskoj se rodila ideja o jednom novom medijskom proizvodu. Bivši novinari *Libération* željeli su utemeljiti novi tip novinarstva, *slow journalism*²², koji kreće „u rat” protiv vijesti bez memorije, vijesti koje konzumiramo, ali ih ne promišljamo, ne produbljujemo, ne analiziramo, pa, u krajnjem smislu, i ne razumijemo, ma koliko se činile jasnima i preciznima. Iako se i inicijativa bivših novinara *Libération* može jednim dijelom smatrati oblikom ideološke distorzije,²³ ideju smatramo dobrom i poticajnom. To upravo činimo i ovim člankom o papi Franji, nastojeći dekonstruirati vijesti bez memorije, u smislu da papa Franjo govori ili čini, od pitanja homoseksualaca do brige za sirotinju i ostalih primjera navedenih ovdje, nešto što njegovi prethodnici nisu. Dakle, vijesti o „revolucionarnosti” pape Franje u prenošenju njegovih izjava ogledni su primjer „vijesti bez memorije”, iliti – dementnog novinarstva, distorzije zbilje, bilo namjerne, bilo nenamjerne, ideološke ili marketinške, to je tema za neku drugu analizu.

Tako je nastala ideja pokretanja portala *Les Jours*, koji će, umjesto brze, ponuditi medijsku sporu i analitički doradenu „hranu”. Osobe i događaji koje „brzo novinarstvo” obrađuje i donosi, ne zalaze dublje od dojma, od stila. Tako je i s papom Franjom. Ako je stil odijelo misli, u smislu da je misao kao i dobro odjeven čovjek, stilom koji, onako kako nam je medijski posredovan/prezentiran, nerijetko postaje odijelo bez misli. To je svijet spektakla. Isti kriterij, nakon političara i drugih javnih osoba, već se dulje vrijeme primjenjuje i na papinsku službu. Rekosmo „službu”, jer papinstvo nije tek osobnost, „personality”, već služba, institucija. U prosudbi pape Franje za sada ne vidimo *slow journalism* ili, rijetko, tek mnoštvo medijske površnosti, medija oduševljenih njegovim stilom, stilom koji je nerijetko odijelo bez misli, tek duhovita dosjetka ili nespretni gaf koji nemalo puta zbuni mnoge vjernike.

²² <https://www.slow-journalism.com/> (pristupljeno 3. 6. 2022.).

²³ <https://lesjours.fr/> (pristupljeno 3. 6. 2022.).

POPE FRANCIS, MEDIA AND DOCTRINE REVOLUTIONIST?
BETWEEN MEDIA PERCEPTION AND REALITY

Summary

Due to the progression of the world as a simulacrum, as a copy for which there is no original, an idea for a new media product was born in France. It's about the former *Libération* journalists who wanted to establish a new type of journalism and called it *slow journalism*. It goes "to war" against "news without memory", news that we consume, but we do not think about it, we do not deepen it, we do not analyse it, and, in the ultimate sense, we do not even understand it, no matter how clear and precise it seems to be. Following this line, in this paper we analyse the media statements and gestures of Pope Francis in the context of "news without memory", trying to see if, what Pope Francis says or does, from the issue of homosexuals, care for the poor, pastoral care of the divorced and remarried, relations with the media and other topics, is something "revolutionary" and "new", which his predecessors did not do and say in their own way.

Key words: simulacrum, distortion, media, Pope Francis